

BBNSF00100 Általános filozófiatörténet

előadás

oktató: Czako István (czako.istvan@btk.ppke.hu)

2020. tavasz

csütörtök, 12.30-14.00 Ans 011

Kurzusleírás

A kereszténységnek a görög filozófiával való találkozása nem csupán a kereszténység önreflexióját mozdította elő, hanem, miként vonatkozó enciklikájában II. János Pál pápa kiemeli, magában a filozófiai gondolkodásban is jelentős fejlődést eredményezett. (*Fides et ratio*, 76.) A tárgy e szellemi kölcsönhatás történetileg és kulturálisan változatos formákban kibontakozott eredményeiről újítátekintést a patrisztikától napjainkig úgy, hogy a „keresztény filozófia” körébe sorolható törekvések alapvető egységét is körvonalazza. Az oktatás célja, hogy a hallgatók átfogó képet kapjanak az európai kultúrát alapjaiban meghatározó keresztény gondolkodás azon vonatkozásairól, melyek egyúttal a filozófiai problémátörténetnek is szerves részét alkotják. A történeti ív rekonstrukciója során, kritikailag számot vetve a keresztény filozófia lehetőségét vitató álláspontokkal is, egyfelől azokra a fordulópontokra fókuszálunk, melyek a keresztény bölcselet legjelentősebb gondolati teljesítményeit eredményezték, másfelől e teljesítmények tartalmi vonatkozásaival is megismerkedünk (pl. a személy fogalma és méltósága, az egyenlőség, a szabadság, a rossz eredete, Isten és a világ viszonya, a teizmus igazolhatósága).

Kötelező irodalom

Anzelm, Canterbury Szent, *Proslogion*, in: Uő., *Monologion. Proslogion*, ford. Dér Katalin, Budapest: MTA Filozófiai Intézet 1991, 135-171. p.

Augustinus, Aurelius, *Vallomások*, ford. Városi István, Budapest: Gondolat 1982, 344-381. p. (XI. könyv, I-XXXI. fejezet)

Kierkegaard, Søren, *Építő keresztény beszédek*, ford. Bohács Zoltán et al., Budapest: Hermeneutikai Kutatóközpont 1995, 24-65. p. (II-V. beszéd)

Leibniz, Gottfried Wilhelm, „Isten igaz ügyének védelme igazságosságának többi attribútumával s valamennyi cselekedetével történő kibékítése révén (De causa Dei)”, ford. Schmal Dániel, in: *Kellék*, 32, 2007, 159-179. p.

Ajánlott irodalom

Bolberitz Pál, *A keresztény bölcselet alapjai*, Budapest: Jel 2002.

Boros Gábor (szerk.), *Filozófia*, Budapest: Akadémiai 2011.

Gilson, Etienne, *A középkori filozófia szelleme*, ford. Turgonyi Zoltán, Budapest, Paulus Hungarus 2001.

Hit és ész: II. János Pál pápa enciklikája a hit és az ész viszonyáról, ford. Diós István, Budapest: Szent István Társulat 1998.

Mezei Balázs, *Vallásbölcselet*, I-II. kötet, Máriabesnyő-Gödöllő: Attraktor, 2004, I. köt., pp. 212-220.

Pannenberg, Wolfhart, *Teológia és filozófia. A két tudomány viszonya és közös története*, ford. Gáspár Csaba László, Budapest: L'Harmattan 2009.

Plantinga, Alvin, *God and Other Minds. A Study of the Rational Justification of Belief in God*, Ithaca: Cornell University Press 1990 [1967].

Schaeffler, Richard, *Frömmigkeit des Denkens? Martin Heidegger und die katholische Theologie*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1978.

Schmidinger, Heinrich M., „Zur Geschichte des Begriffs 'christliche Philosophie,'” in Coreth, Emerich et al. (szerk.), *Christliche Philosophie im katholischen Denken des 19. und 20.*

Jahrhunderts, 1-3. kötet, Graz-Wien-Köln: Styria 1987, 1. köt., pp. 29-45.

Simpson, Peter, „A filozófia kereszténysége”, ford. Mezei Balázs, in *Nagyvilág*, 2002/3, pp. 442-452.

Stead, Christopher, *Filozófia a keresztény ókorban*, ford. Bugár M. István, Budapest: Osiris 2002.
Vanyó László, *Az egyházatyák Bibliája és az ókeresztény exegézis módszere*, Budapest: Jel 2002.

Kurzusanyag heti lebontásban, irodalom az egyes témakörökhöz

I. 03. 19. A keresztény filozófia fogalomtörténete: 1. Antikvitás; 2. Középkor; 3. Újkor és német idealizmus; 4. 19-20. század. Bár a keresztény filozófia fogalmát története során számos kritika érte, és kétségek merültek fel a lehetőségét illetően is, maga a fogalom a keresztény antikvitástól kezdődően jelentős szereppel bírt (Johannes Chrysostomos, Augustinus), mi több, Etienne Gilson már a János-evangélium prólógusában is ennek anticipációját látja. Az órán nem csak az antikvitástól korunkig feszülő, számos felfogást egyesítő fogalomtörténeti ívet vázoljuk fel, hanem a keresztény filozófia lehetőségének elméleti kérdését is felvetjük.

Irodalom: (1) prezentáció; (2) Schmidinger, Heinrich M., „Zur Geschichte des Begriffs 'christliche Philosophie,'” in Coreth, Emerich et al. (szerk.), *Christliche Philosophie im katholischen Denken des 19. und 20. Jahrhunderts*, 1-3. kötet, Graz-Wien-Köln: Styria 1987, 1. köt., pp. 29-45.; (3) Heidegger, Martin, *Bevezetés a metafizikába*, ford. Vajda Mihály, Budapest: Ikon 1995.; (4) Mezei Balázs, *Vallásbölcselet*, I-II. köt., Máriabesnyő-Gödöllő: Attraktor, 2004, I. köt., pp. 212-220.

II. 03. 26. Filozófia és kereszténység: tematikus áttekintés: 1. A világ és a véges létező kontingenciája; 2. Az emberi individualitás problematikája; 3. A történelem teleologikus és eszkatologikus felfogása; 4. A végtelen mint az isteni lényeg predikátuma; 5. A megtestesülés hitének hatása a filozófiára. Története során a kereszténység nem csupán receptív viszonyba került a görög filozófiai hagyománnyal, hanem döntő pontokon tartalmilag is hatott a nyugati gondolkodásra. Mai szellemi világunk aligha lenne értelmezhető pl. a személy és annak méltósága, az egyenlőség és a szabadság fogalmai nélkül, melyek, noha idővel szekularizálódtak, jelentős mértékben bibliai eredetűek. Az előadás e sokoldalú kölcsönhatás legfontosabb vonatkozásairól ad történetileg számot.

Irodalom: (1) prezentáció; (2) Pannenberg, Wolfhart, *Teológia és filozófia. A két tudomány viszonya és közös története*, ford. Gáspár Csaba László, Budapest: L'Harmattan 2009, 83-101.; (3) Simpson, Peter, „A filozófia kereszténysége”, ford. Mezei Balázs, in *Nagyvilág*, 2002/3, pp. 442-452.

III. 04. 02. Augustinus gondolkodói útja, filozófiai istentana, antropológiája, történelem- és társadalomfilozófiája. Szent Ágoston kétségkívül a patrisztikus kor egyik legjelentősebb gondolkodója, akinek mértékadó hatása irányt szabott a filozófia- és teológiatörténet későbbi alakulásának. Az órán a filozófus életútjának áttekintését követően gondolkodásának alapvonalait és történeti forrásait vázoljuk fel.

Irodalom: (1) prezentáció; (2) Brown, Peter, *Szent Ágoston élete*, ford. Sággy Marianne, Budapest: Osiris 2003.; (3) Perczel István, *Isten felfoghatatlansága és leereszkedése. Szent Ágoston és Aranyszájú Szent János metafizikája és misztikája*, Budapest: Atlantisz 1999.

IV. 04. 09. húsvéti szünet

V. 04. 16. húsvéti szünet

VI. 04. 23. Az idő augustinusi értelmezése: 1. Augustinus lélekfilozófiája; 2. A lélek tevékenységei (*memoria, contuitus, expectatio*) és a szubjektív időkonstitúció; 3. Az idő mint a lélek kiterjedése. “Mi tehát az idő?” Szent Ágoston a *Vallomásokban* az idő bevett, természetfilozófiai megközelítéseitől eltérően az idő lélekfilozófiai interpretációját dolgozza ki: a szubjektív időkonstitúció alapja a lélek természete és tevékenységei. Az órán a mű XI. könyvének alapos elemzésén keresztül rekonstruáljuk Ágoston érveit és vizsgáljuk azok relevanciáját.

Irodalom: (1) prezentáció; (2) Augustinus, Aurelius, *Vallomások*, ford. Városi István, Budapest: Gondolat 1982, 344-381. p.; (3) Hernandez, William Alexander, “St. Augustine on Time”, *International Journal for Humanities and Social Science*, 2016, VI/6, 37-40.

VII. 04. 30. Az ontológiai istenérv: 1. A skolasztika; 2. Canterbury Szent Anzelm gondolkodói útja; 3. Hit és tudás a skolasztikában; 4. Az ontológiai argumentum logikai struktúrája; 5. Az érvel kapcsolatos ellenvetések. Leghíresebb művében Szent Anzelm annak az “egyetlen érvnek” a kidolgozására tett kísérletet, amellyel közvetlenül belátható, hogy Isten valóságosan és szükségszerűen létezik. Az órán a történeti háttér felvázolását követően egyfelől az érv logikai struktúráját rekonstruáljuk, másfelől a hatástörténetét tekintjük át.

Irodalom: (1) prezentáció; (2) Anzelm, Canterbury Szent, *Proslogion*, in: Uő., *Monologion*.

Proslogion, ford. Dér Katalin, Budapest: MTA Filozófiai Intézet 1991, 135-171. p.; (3)

Geréby György: „Amit Anzelm és Gaunilo mondtak egymásnak”, *Magyar Filozófiai Szemle*, 44 (1999), 650–658.

VIII. 05. 07. A teodícea: 1. Racionalizmus és empirizmus a korai felvilágosodásban; 2. Leibniz életútja; 3. Leibniz metafizikája; 4. Isten és a rossz: Leibniz teodíceája. A rossz problémája az antikvitástól kezdődően számos formában felvetődött a nyugati gondolkodás történetében, melyből egyes szerzők deduktív, mások induktív-probabilisztikus argumentumokat konstruáltak Isten létével szemben. Leibniz nagyszabású kísérlete nem csupán e probléma átfogó megragadására irányul, hanem arra is, hogy a rossz megengedésére irányuló isteni akarat lehetséges ésszerű okait is kimutassa. Az előadáson a *De causa Dei* alapos elemzésén keresztül ismerkedünk meg Leibniz teodíceájának gondolatmenetével és főbb állításaival.

Irodalom: (1) prezentáció; (2) Leibniz, Gottfried Wilhelm, „Isten igaz ügyének védelme

igazságosságának többi attribútumával s valamennyi cselekedetével történő kibékítése révén (*De causa Dei*)”, ford. Schmal Dániel, *Kellék*, 32, 2007, 159-179. p.; (3) Hösle, Vittorio, “A teodícea stratégiái Leibniz, Hegel és Jonas műveiben”, *Mérleg*, 2005/3, 283-310.

IX. 05. 14. Hit és egzisztencia: 1. A német idealizmus vallásfilozófiája; 2. Élet és írás: Kierkegaard szerzői tevékenysége; 3. Filozófia és valóság; 4. Filozófia és kereszténység; 5. Stádiumok az élet útján. Kierkegaard a német idealizmust követő időszak egyik legjelentősebb gondolkodója, aki sajátos bölcséleti és irodalmi módon ragadta meg magát az emberi létet, a fogalmi gondolkodás és a valóság viszonyát, valamint a kereszténységet. Az órán egy keresztény beszédére fókuszálva ismerkedünk meg gondolkodásának alapkategóriáival és megközelítésmódjának sajátosságaival.

Irodalom: (1) prezentáció; (2) Søren, *Építő keresztény beszédek*, ford. Bohács Zoltán et al.,

Budapest: Hermeneutikai Kutatóközpont 1995, 24-65.; (3) Garff, Joakim, *SAK. Egy biográfia*, ford. Bogdán Ágnes és Soós Anita, Pécs: Jelenkor 2004.

Kérdések, visszajelzések: email, FB, skype, Zoom

Félévközi beszámoló(k) ideje, formája: 3-5 oldalas összegzés a félév valamelyik tetszőleges témaköréről a megadott irodalom alapján. Határidő: 05. 14. 24.00 (czako.istvan@btk.ppke.hu)

Visszajelzések: email, FB, skype, Zoom

Vizsga módja: írásbeli (vizsgaidőszak)

Visszajelzések: email, FB, skype, Zoom